

gospoda: rejeni župniki, tenki kaplani, cesarski in deželni pisarji, davkarji in dacarji, čemerni učitelji in veliko število zakrknjenih biričev.

Vsa ta pisana in črna množica je molčala. Zares, še drsajočega, pritajenega koraka ni bilo čuti, še diha, ne vzdihla ne iz teh tisočerih teles, ki so se prerivala, gnetla in dušila brez glasu.

Tišina je bila tolika, da je sama sebe slišala; še glas trobente angeljeve v dolini Jozafat bi ne bil tako strašen.

Spočetka se mi je zdelo, da molči ta semanja množica le v skrbljivem, nemirnem pričakovanju in da ne občuti posebnega strahu, tudi ne utrujenosti, ne lakoti in ne žeje. Oči so srepele napeto, ustnice so bile tenke in stisnjene, izpod njih so štrlele trde čeljusti; malokdaj se je drug ozrl na drugega in še takrat je bil pogled nagel in nezaupljiv. Treba je bilo, vsa znamenja so pričala, vsaka žila pod kožo je koprnela, da se takoj, nemudoma, še ta hip zgodi nekaj silnega, nadvse pomembnega. Kaj pa da bi tisto bilo, ni vedel nihče med njimi. Priti je moralo, na vsak način, karkoli, čeprav neznana strahota, smrt in vesoljni konec.

Živeli so vsi edinole v tem pričakovanju, za nobeno drugo stvar in misel ne; polastilo se jih je popolnoma, čisto popilo jih je, tako da ni bilo kraja več ne za ljubezen, ne za sovraštvo, ne za čednost in ne za greh, kakor da so bili od rojstva ustvarjeni za to edino uro, za dogodek, ki je blizu.

Oči, ki so gledale nemirno, so se širile čez-naturno, so kazale golo belino; tenke ustnice so bledele; to je bil strah, pričakovanja temni sin. Gibanje, razmikanje in druženje ni ponehalo ne za trenotek; veter je zibal žito na polju, klasje se je priklanjal in dvigalo v dolgih valovih. Ali niti eden med vsemi se ni ganil s svojega mesta, še za ped ne. Bilo je beganje brez korakov, prerekanje brez besed, vpitje brez glasú. K tlom so bili prikovani, drug na drugega priklenjeni in vendar so hodili zasopljeni, brez nehanja, kakor oslepelí, obtopeli sužnji, ki v večnem kolobarju kalajo vodo iz gospodovega vodnjaka. Videl sem, kako so črno zatekale oči, kako so se nabirale rdeče pene kraj usten; to je bila groza, ki strmi brez besed, brez misli in duše; in ne vé, kam strmi.

Če je v pričakovanju in v grozi kakšna misel, je ena sama: da bi že bilo, da bi se zgodilo, pa bodi in se zgodi karkoli! Če je kakšna želja, je le ena: storiti, stopiti, prijeti, hiteti naproti — kam? — kamorkoli! Ne miru! Oči bi rade gledale, bi spoznale, same bodo planile iz jam! Roka bi udarila, zgrabila, pa če zgrabi samo smrt za golo čeljust!

Saj smrt je le ena in je božja, pričakovanje pa je tisoč krivičnih smrti. Odprite se, vrata, prikaži se, sodba; strašnejša nisi od strahú!

Daljši in višji so bili valovi, ki jih je gnal vihar preko mračnega polja.

Kakor za kazen in v zasmeh se je tedaj sodba sama zapisala na ta lica, spačena od groze; in strašnejša je bila od strahú.

Zares, to brezštevilo množico je prešnil trepet in šlo je od srca do srca: hodi zaklet v pričakovanju, v strahu zaklet in večni obnemelosti! Uteči boš hotel, pa ne boš vedel kam, tudi nog ne boš ganil! Zavpil bi rad v svoji bolečini, pa ti bo grlo zadrženo; in če bi zavpil, bi te nihče ne čul; prosil bi rad v svojem ponižanju, pa ne boš vedel kóga; in če bi prosil, bi te nihče ne uslišal; umrl bi rad, lačnemu in žejnemu ti bo smrt bolj zaželjena od jedi in pijače; toda ne boš umrl, temveč umiral boš vsak trenotek in brez konca; živel boš neživ, sam sebi v sramoto in gnus, plamen brez gorkote, beseda brez glasu, telo brez duše! Tako je bilo zapisano na okamenelih licih, v nastožaj odprtih očeh.

Takrat so planile od vseh strani proti visoki ograji bežne sence — njih duše so bile; plezale so kvišku, lovile se, grabile z dolgimi rokami, padale so, nobena ni prišla do vrha; in telesa so bila ukovana k tlom, živa neživa.

Krik neznane bolesti je presunil tišino, krik iz prsi mojih lastnih; in ničesar ni bilo več. —

To se mi je sanjalo zadnjič. Oj, žalostne in dolge so zdaj noči, meni in tebi! —

Leda.

Na prostranem taborišču, pred pustim obličjem nizkih, rdečih barak, se je vadilo tisoč vojakov in več. Mrzlo jutro je bilo; suha megla je rezala v kožo, na razhohenih, trdih tleh je ležala slana, starim rekrutom je viselo ivje od brk. Sun-koma, z lesenimi koraki so se premikale vrste naprej in nazaj, na desno in na levo, strinjale so se in razmikale, mahoma so padle na trebuh kakor pokošene, vzdignile se prav tako naglo, korakale v to smer, v ono smer, spustile se v tek ter se ustavile ukovane pred plotom. Po vsem taborišču so se razlegali rezki, presekani klici v čudnem jeziku in v glasu, ki je bil morda zaradi goste megle ne-navađen in tuj, kakor zasenčen.

Med sivimi vrstami vojakov je begala, zaletavala se, plesala v kolobarju, spenjala se kvišku in presunljivo lajala Leda, nadporočnikova psica.

Lepa žival je bila; katere pasme, ne vem, ker v teh stvarih nisem učen; imela je svetlorjavo, kodrasto, zelo fino dlako, na trebuhu in pod gobčkom snežnobelo; v život je bila vitka, noge so bile močne in lepo raščene, rep košat, uhlji dolgi in viseči; gobec je bil špičast, skoraj lisičji, nadvse nežen in poln življenja; in iznad gobca je gledalo dvoje pametnih, velikih, rumenkastorjavih oči, ki so se užigale in so ugašale kakor plamen v vetru.

Nihče se ni zmenil zanjo, čeprav je kazala, da bi rada povedala vsem ali vsaj enemu nekaj prav posebnega, sila važnega, kar bi bilo potreba slišati in zvedeti brez odlašanja, še tisti trenotek. Vzpela se je s prednjima nogama na prsi rekrutu, pogledala mu naravnost pod brke, da mu je ivje skopnelo v njeni vroči sapi; on pa ni trenil z očesom, ne ganil se ni; ker prav tedaj je bil udaril skozi meglo rezek klic: »Ha-a-tá!« Ob tem klicu so stale vrste kakor okamenele; o življenju je pričal samo beli sopar, ki se je dvigal iz ust in nosov. Psica je zalajala zategnjeno in žalostno ter je s povešenim repom pobežnila za barako; in nihče se ni zmenil zanjo.

Opoldne, ko je belo zimsko solnce trudno pomežikalo izza megle in ivja, sem šel preko dvorišča. Na ped zemlje za barako je sijalo solnce in je popilo slano; tam je ležala psica. Sama je bila, dremala je z napol zaprtimi očmi. Sklonil sem se k nji, pobožal jo po mehki dlaki, pogledal ji od blizu v rosi gobec; še z repom ni zgenila, oči pa so bile mirne in tuje, so nejevoljno vprašale: »Počemú si prišel?« Kakor osramočen in ponižan sem se vrnil v barako. Malo kasneje je hitel tam mimo neroden rekrut s kositarno skodelo juhe v rokah; psice ni videl, spotaknil se je óbnjo, zvrnil se na kolena ter si razlil vročo juho po obrazu in jopi; tudi zanj se ni zmenila, on pa je zakričal od jeze in bolečine ter hitel dalje.

Tisti večer sem kmalu legel na slamnico; premražen sem bil in bolan in pusta praznота je bila v mojem srcu. Tudi drugi so polegli in luč je ugasnila nad nami. Svetlo pa je bilo še toliko, da sem razločil nad vzglavji tovarišev plašče in puške v dolgi vrsti, na policah skodelice, žlice in ostanke črnega kruha; razločil sem tudi križasto tramovje pod nizko streho barake, vislice ob vislicah. Kolikor dalj sem gledal v mrak, toliko bolj se je razmikal pred mojimi očmi; ne vem, odkod je svetila ta luč, ker noč je bila temna zunaj, okna pa so bila skrita in z navlako zastrta.

Dolgo nisem zaspal; zeblo me je v noge in v život; še hujši mraz pa je bil v moji duši, ogreti je ni mogla nobena misel. Slišal sem, kako so se izmučeni in nemirni premetavali tovariši po svojih slamnicah; v polspanju so hropeli, vzdihovali in povzklkali. Časih se je kateri vzdignil, ozrl se z belimi očmi začuden po baraki ter se nató zažrnil preko glave. Slišal sem jih še in videl, ko mi je bilo že topleje krog prsi in sem čutil napol bdeč, da več ne bdim.

Zazdelo se mi je, da sem domá, da sedi za mizo Marijan, moj učenec, ter postavlja lesene vojake v vrsto. Njegova roka je zelo drobna, pa vendar je mezinec večji od celega vojaka s puško in bajonetom. Z dvema prstoma zgrabi modro po-barvanega možica za glavo ter ga potisne v vrsto; nato zakliče s tenkim glasom: »Ha-a-tá!« — in možici se res ne ganejo. Nenadoma odpre Marijan usta nastožaj in ne more zavpiti od neznanega strahú. Prikaže se kocinasta šapa in pomete z enim mahom vso pisano četo z mize, da se ropotoma razkotali po tleh. Med zavržene vojake, ki leže križem in molé kvišku lesene noge, se zvrne Marijan sam in nikjer ga ni več. Poleg šape, ki se zmagovito opira ob mizo, se prikaže druga in nad šapama špičast gobec. To je Leda.

Nikoli nisem občutil tolike in tako čudne groze kakor v tistem trenotku: bila je groza, da sem nepripravljen, z vsemi svojimi grehi, v vsej svoji ničevosti in sramoti stopil pred sodnika. Zavedel sem se, da nisem doma in da ne sedim za mizo, temveč da ležim na slamnici v baraki; še globlje pod to zavestjo sem slutil, da spim. Pa nisem mogel odvrniti ne pogleda, ne misli od teh svetlih, rjavih oči, ki so mirno izprašujoče strmele naravnost name; šape so slonele na mojih prsih, rosi gobec je bil tik pred mojimi ustmi. V očeh, teh mirno izprašujočih, je bilo neusmiljeno zaničevanje, je bila tista premoč duhá, pameti in dobrote, ki z enim samim pogledom razgáli ošabno ničevost ter jo zalučí v zasluženo sramoto. Strahopetnež bere obsodbo, pa v strahopetnem upanju in v strahopetni grozi čaka, da jo oznani sodnik naglas. Bal sem se in tresel, da se odpre ta špičasti gobec; v lica mi je iz duše segal mraz, geniti nisem mogel ne z roko, ne s trepalnico. —

Zunaj, od daleč, je zalajalo zategnjeno in žalostno; zvrnilo se mi raz prsi, zavzdihnil sem, truden, neutolažen. Ugledal sem izmučene obraze tovarišev, vojaške plašče, puške v vrsti, pod streho barake križasto tramovje.

